

ARTYKUŁ

Noemi Nowak*

**DROGA HISZPANII
DO WSPÓLNOT EUROPEJSKICH**

1. Czasy dyktatury gen. Francisco Franco

Wojna domowa i późniejsze objęcie władzy przez profaszystowskiego generała Francisco Franco spowodowało izolację Hiszpanii na arenie międzynarodowej. Wynikało to z jednej strony z polityki autarkii prowadzonej przez Franco, z drugiej zaś z faktu potępienia Hiszpanii przez państwa europejskie i USA jako sprzymierzeńca i poplecznika faszystowskich Niemiec. W grudniu 1946 roku, podczas sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych Hiszpania (reżim faszystowski Franco) została oficjalnie potępiona. ONZ nałożyło na nią liczne sankcje, które w praktyce oznaczały izolację polityczną i ekonomiczną Hiszpanii. Przyjęcie Hiszpanii do NZ nastąpiło dopiero w dziewięć lat później. (1955 r.). Pomimo tego faktu Hiszpania dalej pozostawała w izolacji politycznej i ekonomicznej. Nie była ona m.in. beneficjentem planu Marshalla. Pierwsze „przetłamanie lodów” nastąpiło w 1953 r., kiedy to Hiszpania podpisała tzw. Pakt Madrycki ze Stanami Zjednoczonymi będący formą traktatu obronnego. W tym samym roku podpisany został również konkordat Hiszpanii ze Stolicą Apostolską. Druga połowa lat pięćdziesiątych to początek zmian politycznych w Hiszpanii. Jak podają B. Gola i F. Ryszka: „Pod koniec lat pięćdziesiątych wybitni pisarze

* Mgr Noemi Nowak – absolwentka Akademii Ekonomicznej w Krakowie, doktorantka w Katedrze Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

i uczeni po raz pierwszy zademonstrowali solidarność do wartości liberalnych”¹. Prowadzona przez Franco polityka izolacji i autarkii nie zdała egzaminu. W miarę upływu czasu także i on sam zaczął zdawać sobie z tego sprawę starając się doprowadzić do szerszych kontaktów z Europą Zachodnią, a przede wszystkim ze Stanami Zjednoczonymi (ww. Pakt Madrycki). Pierwsze istotne zmiany w polityce hiszpańskiej zaszły pod koniec lat pięćdziesiątych. W 1959 r. Hiszpania zostaje przyjęta do Europejskiej Organizacji Współpracy Gospodarczej OEEC, późniejszej OECD. W tym samym roku (1959) wprowadzono w życie Pakt Stabilizacyjny – historycy uważają to wydarzenie za pierwszy radykalny krok w stronę zmiany polityki państwowej. Lata sześćdziesiąte przyniosły wzrost tendencji opozycyjnych. Zmiany konstytucyjne oraz zniesienie cenzury umożliwiły wzrost i publiczne ujawnienie się pluralizmu społecznego, a także politycznego. Do władzy dopuszczeni zostali technokraci z Opus Dei prowadzący politykę otwierania Hiszpanii na rynki zagraniczne oraz inwestycje.

2. Historia stosunków Hiszpanii ze Wspólnotami Europejskimi

Droga Hiszpanii do Wspólnot Europejskich rozpoczęła się już podczas rządów gen. Franco pod koniec lat pięćdziesiątych. W roku 1957 powołano Ministerialną Komisję do spraw Badania Wspólnot Gospodarczych i Wspólnoty Atomowej. Celem Komisji było przeanalizowanie wpływu i oddziaływania krajów członkowskich WE na Hiszpanię, a także wstępne ustalenie czy, jak i kiedy Hiszpania mogłaby przyłączyć się do WE². W trzy lata później – w 1960 r., Hiszpania mianowała swojego pierwszego ambasadora przy Wspólnotach Europejskich. W 1962 r. złożono pierwszy oficjalny wniosek z prośbą o zapoczątkowanie negocjacji mających na celu stowarzyszenie Hiszpanii z WE. Wniosek ten pozostał bez odpowiedzi ze strony Wspólnot, jako że reżim i antydemokratyczny charakter rządów gen. Franco wykluczały definitywnie Hiszpanię z możliwości uczestnictwa we WE. W dwa lata później rząd hiszpański wystąpił z kolejnym wnioskiem ponawiającym. Tym razem Komisja,

¹ *Vide*: B. Gola F. Ryszka, *Hiszpania*, Warszawa 1999, str.297.

² Więcej na ten temat w: Martínez Reyes Victor, *Reguły gry czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, str. 84.

po przeprowadzeniu analizy sytuacji politycznej w Hiszpanii, zgodziła się na oficjalne rozpoczęcie negocjacji. Nastąpiło ono we wrześniu 1967 r. Efektem przeprowadzonych negocjacji było podpisanie 13 marca 1970 r. *Acuerdo Preferencial* – umowy preferencyjnej³. Polityka zakładająca wstrzymanie się w negocjacjach i podpisanie jedynie umowy preferencyjnej była uwarunkowana między innymi stanowiskiem Włoch. Obawiano się, że po upływie wprowadzonej w Hiszpanii w 1959 r. na okres sześciu lat polityki liberalizacji ceł powróci ona do wysokich ceł protekcyjnych. Niebagatelna rolę odegrały tu oczywiście także czynniki polityczne i ekonomiczne. Na czele rządu stał nadal gen. Francisco Franco, a Hiszpania pozostawała rolniczym krajem, zacofanym pod względem ekonomicznym. *Acuerdo Preferencial* zakładał dwa etapy. Pierwszy z nich polegał na stopniowym obniżaniu i redukcji opłat celnych tak ze strony Wspólnot, jak i ze strony Hiszpanii. Celem drugiego etapu była ocena przygotowania Hiszpanii do przyszłej integracji ze Wspólnotami Europejskimi. Po przystąpieniu w 1973 r. do Wspólnot Danii, Irlandii i Wielkiej Brytanii zawarta została dodatkowa, tymczasowa umowa regulująca stosunki Hiszpanii z tymi krajami. W roku 1975 nastąpił impas zarówno w negocjacjach jak i w kontaktach Hiszpanii z pozostałymi krajami WE: 23 września tegoż roku skazanych na karę śmierci za zabójstwo policjanta, zostało pięciu bojowników: dwóch z ETA i trzech z FRAP. Według WE byli to więźniowie polityczni, wg rządu hiszpańskiego – terroryści. Doprowadziło to do zerwania kontaktów krajów WE z Hiszpanią. 20 października 1975 r., a więc dwa miesiące po owej egzekucji, po długotrwałej chorobie umarł gen. Francisco Franco. W miesiąc później królem Hiszpanii został Juan Carlos I, nastawiony proreformatorsko i będący zwolennikiem łagodnego powrotu Hiszpanii do rządów demokratycznych⁴. Negocjacje zostają zatem związane w styczniu 1976 r. Perspektywa zmiany orientacji i możliwości przyłączenia Hiszpanii do WE wywołała ostra dyskusję wśród krajów członkowskich. Zdecydowanie za rozszerzeniem opowiadała się m. in. Wielka Brytania natomiast Francja i Włochy widziały w przystąpieniu Hiszpanii do WE raczej piętzące się problemy, niż

³ *Vide*: A. Wójcik, *Przystąpienie Hiszpanii do Wspólnot Europejskich*, Biuletyn Analiz UKIE nr 7, wrzesień 2001.

⁴ Więcej na temat przemian historycznych i zmian politycznych w Hiszpanii w: E. Górski, *O demokracji w Hiszpanii (1975–1995)*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii Więcej Socjologii PAN, Warszawa 1997.

korzyści. Chodziło tu między innymi o drażliwą kwestię rolnictwa. Hiszpania jak wiadomo była słabo rozwiniętym krajem rolniczym, który z pewnością stałby się raczej beneficjentem niż płatnikiem WE. Bardzo poważnie obawiano się również konkurencji tanich produktów rolniczych pochodzących z Hiszpanii. Mowa tu w szczególności o winie, owocach cytrusowych, oliwkach, oliwie i pomidorach. Problem konkurencji był szczególnie drażliwy dla Francji. Wkrótce podniosły się tam głosy aby prowadzić dalsze zbliżenie gospodarcze i polityczne z Hiszpanią, natomiast wykluczyć integrację tego kraju z WE. W tym duchu oprócz rolników francuskich, wypowiedział się także premier Francji Jacque Chirac⁵.

Pierwszy postfrankistowski rząd hiszpański na czele z Ariasem Navarro, krytykowany z jednej strony przez konserwatystów, z drugiej przez demokratyczną opozycję przetrwał tylko pół roku. Drugim premierem został zwolennik umiarkowanych reform, były sekretarz generalny Movimiento, Adolfo Suarez. Suarez okazał się, obok króla, jednym z najzręczniejszych polityków hiszpańskich w tamtym okresie. Umiejętnie balansował między demokratyczną opozycją, frankistowską armią i kościołem. W połowie roku 1976 rozpoczął się proces stopniowej rejestracji partii politycznych. W dniu 15 czerwca 1977 odbyły się pierwsze demokratyczne wybory⁶. Wygrało je UCD (*Unión de Centro Democrático*) na czele z Adolfo Suarezem – koalicja (chrześcijańscy demokraci, socjaldemokraci i liberałowie). Drugie miejsce w rankingu zajęła PSOE (Partido Socialista Obrero Español), ze swym liderem Felipe Gonzalesem. Pierwsze demokratyczne wybory w na nowo odrodzonej Hiszpanii przyniosły sukces orientacji umiarkowanej i klęskę ugrupowań lewicowych. Rząd, na czele z Suarezem podjął starania o włączenie Hiszpanii do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Wniosek w tej sprawie został wystosowany już w miesiąc po wygranych wyborach – 28 lipca 1977. Hiszpania została też przyjęta, w tym samym 1977 roku, do Rady Europy.

Coraz szybciej zbliżająca się perspektywa integracji Hiszpanii z WE wywołała wśród krajów członkowskich wiele obaw. Związane były one nie tylko ze wspomnianą wyżej obawą Francji i Włoch co do konkurencji produktów rolnych Hiszpanii, lecz także z problemami instytucjonalnymi,

⁵ Vide: Martínez Reyes Victor, *Reguły gry czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, str. 84.

⁶ Victor M. Perez-Diaz, *Powrót społeczeństwa obywatelskiego w Hiszpanii*, Znak, Kraków 1996.

finansowymi i technicznymi⁷. Chodziło m. in. o kwestię sprawnego rządzenia i kwestię finansowania budżetu WE. Jak powszechnie wiadomo przystąpienie Hiszpanii wiązało się ze wzrostem kosztów ponoszonych przez najbogatsze państwa członkowskie. Oprócz wspomnianego wyżej problemu hiszpańskiego rolnictwa dochodziła jeszcze jedna bardzo drażliwa kwestia – rybołówstwo. Hiszpania, jako potęga w tej dziedzinie, posiadała bardzo liczną flotę rybacką. Problem pojawił się w momencie podjęcia decyzji o rozszerzeniu suwerenności państw na morzu do 200 mil. Przybrzeżne wody hiszpańskie nie obfitują bowiem w te gatunki ryb, na które istnieje zapotrzebowanie na rynku. Hiszpanie regularnie odbywali więc połowy na terenach należących do sąsiednich państw. Sytuacja ta została częściowo uregulowana w sierpniu 1976 r. Komisja zaproponowała wtedy, by nadmorskie państwo członkowskie posiadało wyłączność w pasie od 6 do 12 mil. Natomiast w pasie od 12 do 200 mil kraje członkowskie posiadały limity na połów ryb. Limity owe miały być uzależnione od rozmiarów floty, a także od skali jaką rybołówstwo odgrywa w gospodarce danego kraju. Dostęp do owych łowisk krajów spoza WE miał być przedmiotem ustaleń między Wspólnotą a krajem zainteresowanym. Generalnie można stwierdzić, że zamierzano odciąć kraje trzecie od możliwości korzystania z łowisk WE. Dla Hiszpanii, której gospodarka w dużej mierze opierała się na rybołówstwie, był to poważny problem. Nie tylko ucierpiałby dochód państwa; miejsce pracy straciłoby także ponad 15 tysięcy osób. W kwietniu 1980 r. WE narzuciły Hiszpanii umowę mówiącą o corocznym zmniejszeniu limitu połowów Hiszpanii na jej wodach oraz stopniowej redukcji licencji dla Hiszpanii na połowy w strefie WE. Dodatkową kwestią zapalną stało się ostrzelanie przez francuską flotę kutrów rybackich należących do Hiszpanii, gdy te łowiły w strefie zakazanej. Mimo szybkiego zapłacenia przez Hiszpanię odszkodowania za złamanie umowy, konflikt zaognił się. W odpowiedzi na strzały Hiszpanie spalili 30 francuskich tirów. Reakcja Francuzów była natychmiastowa – zablokowali przejście graniczne z Hiszpanią. W zaistniałej sytuacji problem rybołówstwa stał się jednym z najtrudniejszych obszarów negocjacyjnych⁸.

⁷ Więcej na ten temat w: Martínez Reyes Victor, *Reguły gry czyli o negocjacjach akcesyjnych i łączeniu się Europy*, Warszawa 2000, str. 85.

⁸ *Ibidem*, str. 87.

3. Przebieg negocjacji

Na początku 1978 r. powołano do życia w rządzie hiszpańskim nowe ministerstwo do spraw stosunków ze Wspólnotami Europejskimi, celem którego był monitoring kontaktów z WE oraz nadzór nad procesami integracji. Na początku negocjacji Hiszpanie nie byli w stanie wyznaczyć swojego negocjatora. Dało to pretekst krajom WE do opóźniania negocjacji oraz stawiało Hiszpanię w złym świetle jako partnera niezdecydowanego. Pierwszy negocjator, Leopoldo Calvo Sotelo, został powołany dopiero z początkiem 1978 r. W podobnym czasie zostało utworzone Ministerstwo do Spraw Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi. Nadrzędny charakter miało w dalszym ciągu Ministerstwo Spraw Zagranicznych, jako instytucja koordynująca proces negocjacji i integracji z WE.

Hiszpańska struktura organizacyjna podmiotów odpowiadających za negocjacje akcesyjne

Źródło: V. Martínez Reyes, *op.cit.*, str. 88.

W ramach MSZ powołano Radę Koordynacyjną Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi, której przewodniczącym został Marcelino Oreja – minister spraw zagranicznych, a wiceprzewodniczącym Calvo Sotelo. Jednocześnie utworzenie nowego ministerstwa pozwoliło lepiej zorganizować techniczną stronę negocjacji. Zaczęto systematycznie odpowiadać na kwestionariusze Komisji a także organizować wizyty ministra Sotelo w stolicach krajów członkowskich.

W drugiej połowie kwietnia 1978 r. Komisja Europejska przekazała Radzie Koordynacyjnej trzy raporty zatytułowane „*Przemyślenia nad ogółem problemów rozszerzenia*”, powszechnie znane jako FRESCO. Dotyczyły one takich kwestii jak: tło polityczno-gospodarcze, okresy przejściowe i ich instytucjonalne pochodne oraz skutki ekonomiczne i sektorowe przystąpienia Hiszpanii, Portugalii oraz Grecji – czyli trzech krajów kandydujących – do WE. Raporty FRESCO akcentowały również potrzebę wzmocnienia współpracy politycznej, ekonomicznej krajów członkowskich WE oraz ich instytucjonalnej reformy. Pojawiła się również deklaracja pomocy finansowej dla krajów kandydujących.

FRESCO nie był dokumentem przewidzianym przez traktaty i procedury negocjacyjne. Pomógł on natomiast Komisji do opracowania Opinii o Hiszpanii – znanej pod nazwą Avis. Dokument – Avis – ten zawierał opinie na temat przystąpienia Hiszpanii do WE ze szczególnym uwzględnieniem skutków ekonomicznych jakie takie rozszerzenie warunkuje⁹. Skupiono się szczególnie na takich zagadnieniach jak: produkcja, rolnictwo, polityka regionalna oraz zagraniczna. Warto zaznaczyć tu, że Hiszpanie mieli możliwość uczestnictwa w przygotowaniu Opinii, odpowiadając na pytania zawarte w kwestionariuszach. Pod koniec listopada 1978 r. Komisja wydała pozytywną Opinię co do przystąpienia Hiszpanii do WE. W dwa miesiące później, 5.02.1978 r., rozpoczęto negocjacje z Hiszpanią. Między 02.1979 a 06.1980 odbywały się spotkania negocjacyjne z Komisją. Ich celem było zapoznanie Hiszpanii z dorobkiem prawnym WE–acquis, a także przegląd zgodności prawodawstwa hiszpańskiego z prawem WE–screening. Do najważniejszych inkryminowanych dziedzin należał przemysł, rolnictwo, rybołówstwo, unia celna, polityka regionalna i społeczna, sprawy finansowe oraz kwestie dotyczące zatrudnienia. Od samego początku negocjacji Hiszpania kładła szczególny nacisk

⁹ V. Martínez Reyes, *op.cit.*, str. 89.

na dziedzinie szczególnie ważne i wrażliwe dla niej kwestie jak rybołówstwo, polityka społeczna oraz unia. Starano się by rozdziały te prze-negocjować i zamknąć jak najwcześniej. Niestety w wyniku braku aprobaty państw członkowskich WE, dla których były to również istotne sprawy, odłożono je aż do końcowej fazy negocjacji.

Początek roku 1980 to impas w procesie negocjacyjnym. Impas ów był spowodowany trzema istotnymi wydarzeniami, które miały miejsce w tym czasie. Pierwszym z nich była wypowiedź prezydenta Francji Valéry'ego Giscarda d'Estaing dotycząca planowanego rozszerzenia. Stwierdził on, że nim możliwe będzie przyjęcie kolejnych krajów do WE (Hiszpanii, Portugalii i Grecji), Wspólnoty powinny uporać się wpieryw z konsekwencjami pierwszego rozszerzenia WE¹⁰. Stwierdzenie to zostało odebrane jako głos przeciwny szybkiemu przyjęciu Hiszpanii i spowodowało zahamowanie procesu negocjacji. Kolejne wydarzenie to decyzja krajów WE podjęta podczas spotkania Rady Europejskiej w Wenecji – 12-13.06.1980 r. dotycząca przeprowadzenia w pierwszej kolejności reformy strukturalnej a dopiero później możliwości kolejnego rozszerzenia. Ostatnie niekorzystne zaś to odmowa Rady Ministrów WE – 07.1980 r. – przyjęcia Hiszpanii i Portugalii w 1983 r.¹¹. Warto tu wspomnieć o jeszcze jednej istotnej kwestii jaką było stanowisko Wielkiej Brytanii. Uzależniła ona bowiem swą zgodę na przystąpienie Hiszpanii do WE od zwrotu części kwoty wpłaconej przez Wielką Brytanię do budżetu. Wszystkie te wydarzenia doprowadziły do spowolnienia negocjacji i wywołały liczne protesty po stronie hiszpańskiej. Postanowiono jednak nie zrywać negocjacji, lecz powoli starać się wyprowadzić je z impasu.

W lutym 1981 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych przejęło negocjacje¹². W jego ramach utworzono Sekretariat Stanu do spraw Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi. Szefem Sekretariatu został ambasador Hiszpanii przy Wspólnotach Europejskich – Raimundo Bassalos. Bezpośrednio odpowiedzialną za koordynację negocjacji została natomiast

¹⁰ 1970-73 – Przyjęcie do Wspólnot Europejskich Danii, Wielkiej Brytanii, Irlandii. 27. I. 1972 r. Traktat Akcesyjny podpisała również Norwegia, ale na skutek negatywnego wyniku referendum z 25.IX.1972 r. ratyfikacja Traktatu Akcesyjnego przez Norwegię nie doszła do skutku. W okresie tym podpisane zostały również Układy Stowarzyszeniowe z Turcją i Maltą.

¹¹ Termin ten – 1983 r. był wcześniej uważany za realistyczny i docelowy.

¹² Wcześniej prowadzeniem negocjacji zajmowało się Ministerstwo Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi.

Rada do Spraw Koordynacji Stosunków ze Wspólnotami Europejskimi. Jak podaje Anna Wójcik „...Prace przygotowawcze związane z negocjacjami pozostawały w gestii Task Force, składającego się z przedstawicieli poszczególnych ministerstw bezpośrednio zaangażowanych w proces negocjacji”¹³. Zmiana ta miała podkreślić wagę jaką Hiszpanie przykładają do prowadzonych negocjacji.

Dnia 23.02.1981 r. miała miejsce w Madrycie próba zamachu stanu. Wojsko na czele z pułkownikiem A. Tejero wtargnęło siłą na salę obrad Kongresu. Demokracja hiszpańska była poważnie zagrożona i jedynie interwencja króla – zwierzchnika sił zbrojnych, udaremniła antydemokratyczny pucz. Mając w pamięci owo zajście, parlament uchwalił wkrótce Uchwałę o Obronie Demokracji, modernizując także ustawę o formach stanu wyjątkowego. Położono także szczególny nacisk na kwestię negocjacji, upatrując w członkostwie w WE gwarancję konsolidacji i stałości młodej demokracji hiszpańskiej.

Wszystkie zmiany, zarówno instytucjonalne jak i polityczne – „pokonanie” puczu wojskowego, nie przyniosły jednak ożywienia negocjacji hiszpańskich. Francja i Anglia stale podkreślały, że udzielą poparcia dla dalszych rozmów z Hiszpanią dopiero po uzyskaniu zgody państw członkowskich na przeprowadzenie reformy Wspólnej Polityki Rolnej. W zaistniałej sytuacji, Hiszpania, której zależało na usprawnieniu procesu negocjacji postanowiła zaproponować Wspólnotom tzw. globalne rozwiązanie pakietowe. Jak podaje Victor Martínez Reyes; „Rząd hiszpański (...) przyznał ambasadorowi Bassolosowi mandat do prowadzenia poufnych rozmów zarówno w instytucjach, jak i w państwach członkowskich, w celu określenia warunków <globalnego rozwiązania>”¹⁴.

Przerwanie impasu nastąpiło dopiero w momencie przyjęcia przez Radę Ministrów we wrześniu tego roku stanowiska pozwalającego na dalsze negocjacje dotyczące rolnictwa i unii celnej. W tym czasie ambasador Hiszpanii przy WE – Raimundo Bassalos prowadził bardzo aktywne dyplomatyczne działania zakulisowe odwiedzając wszystkie stolice państw WE. 19.11.1981 r. Parlament Europejski uchwalił rezolucję wzywającą Radę Europejską oraz Radę Ministrów do ustalenia daty przyjęcia Hiszpanii i Portugalii najpóźniej na 1 stycznia 1984 r.

¹³ *Vide*: A. Wójcik, *op.cit.*

¹⁴ V. Martínez Reyes, *op.cit.*, str. 97.

Wniosek ten pozostał jednak bez odpowiedzi. Wyrażono natomiast chęć zakończenia negocjacji oraz podkreślono, że państwa kandydujące są zobowiązane do przyjęcia *aquis* takiego jakie będzie obowiązywało w dniu przystąpienia ich do WE. Zobowiązano się też do stałego informowania Hiszpanii i Portugalii o postępach we współpracy politycznej. Pod koniec 1981 r. nastąpiło przerwanie impasu negocjacyjnego. Pozwoliło to na wstępną ocenę negocjacji. Można było podzielić je na trzy części:

1. Praktycznie zamknięte – przepływ kapitału, transport, sprawy ekonomiczne i finansowe.

2. Sprawy, w których pozostało jeszcze wiele do uzgodnienia – unia celna, swobodny przepływ towarów w sektorze przemysłowym, EWWiS, sprawy fiskalne, sprawy budżetowe, stosunki zagraniczne, prawo zakładania przedsiębiorstw i świadczenia usług, harmonizacja prawa, polityka socjalna i swobodny przepływ siły roboczej, polityka regionalna, Euroatom.

3. Sprawy najbardziej drażliwe – rolnictwo i rybołówstwo, które w zasadzie pozostawały nietknięte¹⁵.

Druga połowa 1982 r. przyniosła kolejne spowolnienie negocjacji. Po pierwsze wzrosły obawy ekonomiczne państw członkowskich związane z przystąpieniem Hiszpanii i Portugalii do WE, po drugie wybory do parlamentu hiszpańskiego, które się wtedy odbyły wygrała socjalistyczna partia PSOE z Felipe Gonzalesem na czele. Zmiana koalicji rządzącej nie spowodowała zahamowania dążeń negocjacyjnych Hiszpanii. Nastąpiły jednak ważne zmiany personalne. Premierem został lider PSOE Felipe Gonzales, ministrem spraw zagranicznych – Fernando Moran, sekretarzem stanu do spraw stosunków ze Wspólnotami Europejskimi Manuel Marin, a głównym negocjatorem Carlos Westrendrop. Postanowiono także poprawić stosunki dwustronne z krajami WE; chodziło tu szczególnie o Francję i Niemcy. Polityka ta miała na celu osłabienie pozycji Włoch, które blokowały negocjacje m.in. w kwestiach dotyczących rolnictwa. Chciano również uzmysłowić krajom WE, że wzmocnienie mechanizmów wspólnotowych jest możliwe jedynie poprzez przyłączenie Hiszpanii do WE. Efektem tej polityki była poprawa stosunków z Niemcami. Zgodziły się one na zwiększenie swej wpłaty

¹⁵ A. Wójcik, *op. cit.*

do budżetu pod warunkiem iż część z tej kwoty zostanie przeznaczona na koszty związane z przystąpieniem Portugalii i Hiszpanii do WE. Druga część pieniędzy miała zostać przeznaczona na drażliwą sprawę reformy Wspólnej Polityki Rolnej. Sukcesem nie zakończyły się natomiast spotkania ze stroną francuską. Dały znać o sobie liczne problemy polityczno-ekonomiczno-społeczne. Chodzi tu między innymi o sprawę palenia hiszpańskich tirów z płodami rolnymi, udzielana azylu terrorystom z ETA¹⁶, a także różnice kulturowe. Jak powszechnie wiadomo, mimo wspólnych korzeni, Hiszpania bardzo różni się pod względem kulturowo-społecznym od Francji, a narastające przez wieki stereotypy nie sprzyjały wzajemnym kontaktom.

Początek 1984 r. to ponowne protesty rolników Francji, Wielkiej Brytanii i Niemiec. Kontrowersje budziła także sprawa hiszpańskich emigrantów. Kolejny problem pojawił się podczas szczytu w Dublinie – 3-4.12.1984 r. Premier Grecji – Andreas Papandreu, chcąc uzyskać dodatkowe korzyści dla swego kraju w ramach Zintegrowanych Programów Śródziemnomorskich, zagroził wtedy zablokowaniem negocjacji. Próby te zakończyły się jednak fiaskiem. Na licznych spotkaniach między październikiem 1984 r. a marcem 1985 r. udało się uzgodnić warunki przyjęcia Portugalii i Hiszpanii do WE.

Na początku 1985 r. pod przewodnictwem ministra spraw zagranicznych Włoch – Guilino Andreottiego rozpoczęto działania mające na celu jak najszybsze zakończenie negocjacji i przyjęcie Hiszpanii i Portugalii. 19.03 została otwarta formalna sesja negocjacyjna. Negocjacje trwały 3 dni i zakończyły się nad ranem 21 marca. Nie zakończyły się one jednak sukcesem. Strona francuska kolejny raz wysunęła bowiem zastrzeżenia m.in. do ilości kutrów rybackich Hiszpanii. Kolejny „maraton negocjacyjny” miał miejsce między 28-29.03.1985 r. Tym razem jednak udało się ostatecznie zamknąć negocjacje.

„ – Po prawie ośmiu latach twardych rozmów doszliśmy do wniosku, że musimy się zdecydować, czy poddajemy się i przyjmujemy warunki unijne, czy też rezygnujemy z członkostwa w Unii – wspomi-

¹⁶ ETA (*Euskadi Ta Askatasuna* – Kraj Basków i Wolność) tajna, separatystyczna organizacja działająca w Hiszpanii, walcząca przy pomocy metod terrorystycznych (głównie terronu indywidualnego, wymierzonego przeciwko funkcjonariuszom państwa hiszpańskiego) o niepodległość kraju Basków.

na ambasador Enrique Riquelme, jeden z hiszpańskich negocjatorów. – Była noc. Odpowiedzi mieliśmy udzielić rano. W pokoju było szaro od dymu z cygar, papierosów, wszyscy byliśmy śmiertelnie zmęczeni, wyczerpani psychicznie, bo obarczała nas ogromna odpowiedzialność. Wiedzieliśmy, że musimy przyjąć warunki, które wtedy wydawały się nam bardzo niekorzystne. Bardzo szybko okazało się jednak, że nie mieliśmy wówczas racji. Negocjatorzy unijni mają zawsze tę przewagę, że podejmują decyzje bez wielkiego obciążenia psychicznego – podkreśla ambasador Riquelme.”¹⁷

Daty spotkań Konferencji negocjacyjnej Hiszpania – WE Na poziomie ministrów (M) i ich zastępców (Z)

1979		1980		1981		1982		1983		1984		1985	
M	Z	M	Z	M	Z	M	Z	M	Z	M	Z	M	Z
05.02	15.06		01.02		06.02		29.01		28.01		27.01		28.01
18.09	26.10		14.03	16.03	27.04		19.02	22.02	25.03	21.02	21.03	19.02	
18.12	18.12	22.04	06.06		26.05	22.03	07.05	26.04	17.05	10.04	28.05	28.03	
			23.06		26.06		04.06	21.06	15.07	19.06			
		21.07	26.09	13.07	30.09	21.06	20.07	18.10	18.11	24.07			
		25.11	03.11	26.10	01.12		05.10	19.12		03.09			
			19.12			26.10	26.11			18.09			
						13.12				23.10			
										18.12			

Źródło: V. Martínez Reyes, *op.cit.*, str. 107.

Ostatecznie traktat akcesyjny podpisany został 12 czerwca 1985 r. w Madrycie, a od 1 stycznia 1986 r. Hiszpania jest pełnoprawnym członkiem WE. Hiszpanie starali się o przystąpienie do WE prawie osiem lat. Jak podkreślają był to okres trudnego i żmudnego negocjowania okresów przejściowych, dostosowywania prawa i ustawodawstwa. Jako najbliższy sąsiad Francji musieli spełnić trudne wymagania jakie stawił im ten kraj.

¹⁷ Vide: J. Bielecki, D. Walewska, *Wnioski z doświadczeń poprzedników*, Rzeczpospolita, 29.11.2001.

4. Warunki przystąpienia Hiszpanii do Wspólnot Europejskich

Traktat o przystąpieniu Hiszpanii i Portugalii do WE został podpisany 20 czerwca 1985 r. w Madrycie oraz w Lizbonie. Wszedł w życie 1 stycznia 1986 r. Część Traktatu stanowi Akt określający warunki na jakich Hiszpania i Portugalia przystępują do WE. W Akcie tym zawarte są również zmiany w traktatach założycielskich, które muszą być nieodzownie wprowadzone w momencie przystąpienia nowych członków. Akt składa się z 403 artykułów, 36 załączników, 25 protokołów, a także 47 deklaracji, które dotyczyły spraw nie w pełni uregulowanych. Aby w pełni przedstawić znaczenie i wagę traktatu należy skupić się w szczególności na jego pierwszej części. Mówi ona, że wspólnotowe prawo pierwotne i wtórne, a także reguły wynikające z orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości mają pełne zastosowanie w państwach nowoprzyjętych. Zasada ta obowiązuje powszechnie mimo istnienia okresów przejściowych dotyczących specyficznych dziedzin. Druga część Aktu poświęcona jest wspomnianym wyżej zmianom w traktatach założycielskich – pierwotne prawo wspólnotowe – wynikającym z konieczności dostosowania mechanizmu funkcjonowania instytucji WE w momencie przystąpienia nowych członków. Kolejna część Aktu składa się z przepisów stanowiących bazę do przeprowadzanych zmian we wtórnym prawie wspólnotowym, które także miały związek z poszerzeniem się WE. Ostatnia część, odrębna dla każdego z przystępujących krajów, poświęcona jest ustanowionym okresom przejściowym¹⁸. Cały Traktat Adhezyjny można podzielić na następujące rozdziały:

Przepisy instytucjonalne (Art. 28-29)

Zarówno Hiszpania jak i Portugalia miały przeprowadzić powszechne i bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego w przeciągu dwóch lat od momentu wejścia w życie Traktatu. Do tego czasu przedstawiciele tych krajów zostaną wyłonieni z członków parlamentów obu państw. Liczba przedstawicieli Hiszpanii w Parlamencie Europejskim została ustalona na 60 osób ich kadencja kończy się wraz z momentem wygaśnięcia

¹⁸ J. Planavova-Latanowicz, *Dokumenty dotyczące przystąpienia do Wspólnot Europejskich Hiszpanii i Portugalii*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1998.

kadencji przedstawiciele pozostałych krajów, którzy zostali wybrani w powszechnych wyborach Do Parlamentu Europejskiego na okres pięciu lat.

Swobodny przepływ towarów oraz unia celna (Art. 30-53)

Ustanowiono tutaj siedmioletni okres przejściowy. Opłaty celne na towary importowane między Hiszpanią a WE mają zostać całkowicie zniesione do 1 stycznia 1993 r. Przyjęto następujący harmonogram niwelowania stawek celnych: od 1 marca 1986 r. opłata celna stanowić będzie 90 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1987 r. będzie to 77,5 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1988r. – 62,5 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1989 r. – 47,5 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1990 r. – 35 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1991 r. – 22,5 proc. stawki podstawowej; od 1 stycznia 1992 r. – 10 proc. stawki podstawowej, a z dniem 1 stycznia 1993 r. ma nastąpić jej całkowita redukcja. Owa podstawowa stawka celna, która ma ulegać stopniowej redukcji miała być równa opłacie pobieranej od wszystkich produktów z dnia 1 stycznia 1985r. Wyjątek stanowi tu zasada, iż jeśli stawka ta zostanie obniżona przed datą przystąpienia, a więc 1 stycznia 1986 r., za stawkę bazową będzie się uważało tę właśnie zredukowaną stawkę. W stosunku do towarów importowanych przez Hiszpanię z państw trzecich przewidziano siedmioletni okres przejściowy, podczas którego hiszpańska taryfa celna ma być dostosowywana do wspólnotowej taryfy celnej.

Jeżeli chodzi o ilościowe ograniczenia importowe Wspólnoty były bardzo wymagające w tej kwestii i dążyły do całkowitego zniesienia importowych restrykcji hiszpańskich wobec produktów wspólnotowych. Jak powiedział Emilio Bonet – Radca Dyrektora Generalnego ds. Koordynacji Spraw Celnych i Handlowych: „Wyznaczono dwa stopnie znieszenia restrykcji. Pierwsza seria objęta Aneksiem 3. Traktatu Adhezyjnego, obejmowała głównie odbiorniki telewizyjne i traktory rolnicze, w stosunku do których miały zniknąć restrykcje w przeciągu 2 lat. Istniała też inna seria produktów zawarta w Aneksie 4. tego Traktatu, w stosunku do których restrykcje miały zniknąć w okresie 3 lat. Ta lista była dłuższa, obejmowała m.in. proch i środki wybuchowe, produkty chemiczne, wyroby tekstylne, jak również maszyny do szycia, niezwykle ważne dla naszego przemysłu maszynowego oraz nie mniej ważną broń. Zniesienia nie przeprowadzano jednorazowo, po upływie 3 lat, tylko stopniowo.

W pierwszym roku miały być zwiększone wielkości dostaw o 25 proc., przy obliczeniach wzięto pod uwagę wielkość dostaw na dzień 1 stycznia 1985 roku. W pierwszym roku dostawy te zwiększono więc o około 25 proc., jeśli były wyrażone ilościowo, natomiast dostawy wyrażone w jednostkach monetarnych, zwiększono o 20 proc. Wzrost ów akumulował się w ciągu 3 lat. Natomiast jeśli w ciągu tych 3 lat import jakiegoś produktu objętego kontyngentem, nie osiągał 90 proc. – kontyngent był znoszony.”¹⁹ Ustanowiono również, że państwowym członkowskim przysługuje trzyletni okres przejściowy na złom i odlewy stali i żelaza importowane z Hiszpanii.

Kolejną kwestią poruszaną w tym rozdziale była sprawa dwóch ważnych monopolu państwowych – monopolu tytoniowego i naftowego. Traktat Rzymski w swym 37 artykule przewiduje zniesienie wszelkich monopolu w handlu hurtowym, tak więc pozostała do rozstrzygnięcia kwestia czy owe dwa monopole hiszpańskie mają charakter handlowy i podlegają zniesieniu, czy też mają charakter fiskalny. W przypadku Hiszpanii zdecydowano się na ustanowienie tu sześcioletniego okresu przejściowego, podczas którego obowiązywały kontyngenty dla krajów wspólnotowych. Po okresie sześciu lat monopole miały być całkowicie zniesione. Przewidziano również trzyletni okres ograniczający import do Wspólnot wybranych produktów przemysłu stalowego, w tym czasie Hiszpania miała przeprowadzić jego restrukturyzację. Rozdział ten regulował również zasady wymiany towarów tekstylnych pomiędzy Hiszpanią i Wspólnotą.²⁰

Swobodny przepływ pracowników, usług i kapitałów (Art. 55-66)

Odnosnie do swobodnego przepływu pracowników postanowiono przyjąć zasadę jednakowego traktowania pracowników hiszpańskich zamieszkujących kraje Wspólnoty w momencie podpisania Traktatu. Ustanowiono również siedmioletni okres przejściowy dla wolnego ruchu. Warto tu zaznaczyć, że przepisy dotyczące swobodnego przepływu

¹⁹ A. Zakrzewska (ed.), *Hiszpańska droga do Unii Europejskiej*, Instytut Europejski, Łódź, 1998 r., str. 47.

²⁰ Kwestię tą poruszono w protokole 9 Traktatu Akcesyjnego, który dotyczył handlu produktami tekstylnymi między Hiszpanią a Wspólnotą w jej obecnym składzie.

pracowników miały obowiązywać dopiero od 1 stycznia 1993 r. Do tego czasu pozostawały w mocy bądź to przepisy krajowe, bądź te wynikające z umów bilateralnych. Wyjątek stanowiły tu kontakty z Luxemburgiem, gdzie przepis ten miał obowiązywać do 31 grudnia 1995 r. Ustalono tu również kwestie związane z podejmowaniem pracy przez członków rodziny pracownika posiadającego prawo do pracy na terenie Wspólnot. I tak: członkowie rodzin pracownika, którzy zamieszkują wraz z nim, w momencie podpisania niniejszego Traktatu, w jednym z krajów wspólnotowych przez okres co najmniej trzech lat, byli uprawnieni do podjęcia wszelkiej działalności zarobkowej. Jeśli chodzi o zastosowanie systemów ubezpieczeń społecznych w stosunku do pracowników i ich rodzin zamieszkujących na terenie WE to przedłużono obowiązek ich stosowania do 31 grudnia 1988 roku (obowiązywały wówczas umowy bilateralne). W zakresie swobodnego przepływu kapitału Hiszpania uzyskała możliwość odroczenia liberalizacji przepływu w stosunku do części kapitałów.²¹

Generalnie okres przejściowy dla swobodnego przepływu kapitału między Hiszpania a pozostałymi krajami WE został ustalony na okres pięciu lat.

Rolnictwo (Art. 67-153)

Wprowadzono dziesięcioletni ogólny okres przejściowy. W tym czasie ceny towarów hiszpańskich miały zbliżać się do odpowiadających im cen towarów w pozostałych krajach WE.

I tak ustanowiono, iż jeżeli cena danego produktu jest w Hiszpanii niższa od ceny wspólnotowej, okres zbliżania cen następuje w ciągu siedmiu kolejnych etapów. Ustalono siedmioletni okres przejściowy na wprowadzenie Wspólnotowej Polityki Rolnej. Produkty szczególnie drażliwe jak np. oliwki, oliwa, owoce i warzywa oraz niektóre tzw. produkty północne jak mleko i jego przetwory, zboże i mięso zostały objęte dziesięcioletnim okresem przejściowym. Jeśli chodzi o wina hiszpańskie to podlegały one takim samym regulacjom jak wina pozostały krajów członkowskich.

Jeśli cena danego produktu jest natomiast wyższa od ceny wspólnotowej zbliżanie miało następować w ciągu siedmiu lat z zastrzeżeniem,

²¹ Chodzi tu o liberalizację przepływu towarów wymienionych na liście A i B Pierwszej Dyrektywy Rady z dnia 11 maja 1960, a także Drugiej Dyrektywy Rady z dnia 18 grudnia 1962 r.

że jeśli cena danego produktu jest znacznie wyższa niż cena wspólnotowa okres przejściowy miał zostać wydłużony. Hiszpania otrzymała siedmioletni okres przejściowy na objęcie towarów pochodzących z krajów trzecich Wspólną Taryfą Celną. W rozdziale tym zaznaczono również, że przepisy wspólnotowe dotyczące WPR nie mają zastosowania do Wysp Kanaryjskich oraz hiszpańskich enklaw w Afryce – Ceuty i Meilli.

Rybołówstwo (Art. 154-176)

Wprowadzono siedmioletni okres przejściowy na zrównanie różnic cenowych, a także zniesienie barier celnych. Wyjątek stanowiły tu połowy sardynek gdzie okres ten ustalono na 10 lat. Liczba kutrów rybackich dopuszczonych do połowów na wodach wspólnotowych została ustalona na 300 jednostek. Hiszpania uzyskała licencje na połowy na wodach WE poza 12-milową morską strefą ekonomiczną. Zobowiązała się także do przestrzegania regulacji WE co do wielkości odławianych ryb, używanego sprzętu oraz ilości odławianych konkretnych gatunków ryb. Hiszpania otrzymała pomoc wspólnotową w wysokości 28,5 mln ECU na modernizację swojej floty rybackiej, przy czym jeden nowy kuter miał zastępować dwa stare. Zarówno Wyspy Kanaryjskie jak i Ceuta i Melilla zostały wyłączone z udziału we Wspólnej Polityce Rybołówstwa.

Stosunki zagraniczne (Art. 177-183)

Hiszpania utrzymała ograniczenia ilościowe na produkty importowane z państw trzecich. Ustalono, że w ciągu siedmiu lat zostanie wprowadzona wspólna taryfa zewnętrzna. Jeśli chodzi o taryfę preferencyjną dla krajów śródziemnomorskich oraz państw Afryki, Karaibów i Pacyfiku to miała ona zacząć obowiązywać w Hiszpanii od momentu akcesji. Hiszpania została zobowiązana także do anulowania umowy z Krajami EFTA od dnia 1 stycznia 1986 r.

Przepisy finansowe (Art. 184-188)

Od dnia przystąpienia Hiszpania zobowiązana została do odprowadzania do budżetu WE opłat pobieranych od importowanych produktów rolnych, a także wpływów uzyskiwanych z podatku VAT. Ustalono

także procedurę zwracania Hiszpanii wkładów własnych z tytułu podatku VAT na lata 1986-1992. Jak podaje Martínez Reyes Diaz: „Łączny wkład Hiszpanii i Portugalii do Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI) ustalono na sumę 2 miliardów 300 milionów ecu”²².

Omawiając warunki przystąpienia Hiszpanii do WE należy wspomnieć jeszcze o jednej bardzo ważnej kwestii, jaką jest pomoc regionalna. Warto zaznaczyć, iż jej warunki przez bardzo długi czas pozostawały nie uzgodnione. Umowa dotycząca udziału pomocy z EFR dla Hiszpanii uzgodniona została dopiero w grudniu 1985 r. i przewidywała procentowe przedziały – dla Hiszpanii wynosiły one 17,97–23,93.²³

5. Pierwsze lata po przystąpieniu do WE

Przystąpienie Hiszpanii do struktur EWG nie dawało na początku pozytywnych wyników. Korzystne efekty miały przychodzić stopniowo, powoli rekompensując pierwsze trudne lata. Ceny, w związku z wprowadzeniem podatku VAT, wzrosły od 8 do 14 proc., stopa bezrobocia wynosiła 22 proc., tempo wzrostu gospodarczego spadło do zera, inflacja wynosiła 8 proc., a peseta traciła stale na wartości²⁴. W tej niekorzystnej sytuacji gospodarczej Hiszpania była zmuszona przeprowadzać obligatoryjne reformy gospodarcze wiążące się z jej członkostwem w EWG. Należała przecież wśród grupy OECD do krajów o najwyższych poziomach stawek celnych oraz niskim udziale handlu zagranicznego w PKB. Począwszy od roku 1986, zaczęto obniżać stopniowo stawki taryf celnych, tak że w ciągu trzech lat od wstąpienia do EWG różnica między poziomem taryfy hiszpańskiej a taryfy zewnętrznej krajów EWG została zredukowana o 40 proc., wyłączając artykuły żywnościowe, które objęte były inną regulacją²⁵. Wprowadzenie wspomnianego już podatku VAT wiązało się ze zniesieniem podatku obrotowego, który pełnił funkcję subwencji eksportowych i importowych. Już w roku przystąpienia do EWG Hiszpania zniosła wiele kontyngentów, a przewidywano

²² V. Martínez Reyes, *op.cit.*, str. 115.

²³ *Ibidem*, str. 115.

²⁴ G. Bernatowicz, *Droga Grecji, Hiszpanii i Portugalii do Wspólnej Europy* Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1991, str. 67.

²⁵ K. Szymkiewicz, *Droga Hiszpanii do EWG. Przykład do naśladowania?*, Nowe Życie Gospodarcze, nr 9, 1996, str. 45.

że do końca roku 1992 na jej terenie będzie w pełni obowiązywał system importowy EWG. Przyjęcie wspólnej zewnętrznej taryfy celnej wywołało, jak pisze P. Ważniewski: „(...) efekt kreacji handlu, gdyż dla większości produktów oznaczało obniżenie cła. Spowodowało to zwiększoną konkurencję i wzrost importu nie tylko z krajów WE, ale także spoza tego ugrupowania”²⁶. Jeżeli chodzi o artykuły żywnościowe nastąpił tzw. efekt przesunięcia handlu. Zamiast kupować żywność w krajach Europy Środkowo-Wschodniej gdzie ceny były niskie, Hiszpania zaczęła kupować ją u krajów będących członkami EWG, gdzie obowiązywały ceny znacznie wyższe. Obniżenie stawek celnych zaowocowało w krótkim czasie zwiększeniem tempa wzrostu importu, a po pewnym spadku tempa wzrostu eksportu także i jego (mimo że dużo powolniejszym) wzrostem. Mimo iż tempo wzrostu eksportu zaczęło się zwiększać, pogłębiająca się wciąż różnica między tempem wzrostu importu i eksportu doprowadziła w krotce do nierównowagi bilansu handlowego. Należy zaznaczyć, iż dewaluacja pesety przeprowadzona w latach 1992-1993 przyczyniła się do zmniejszenia deficytu w bilansie handlowym do 4 proc. PKB.

Należy przypomnieć także o znaczącej i pozytywnej roli kapitału zagranicznego w rozwoju ekonomicznym Hiszpanii – nie tylko przed wstąpieniem do EWG, ale także już w okresie jej pełnoprawnego członkostwa. Napływ kapitału zagranicznego w pierwszych latach po przystąpieniu do struktur europejskich spowodował wzrost inwestycji na terenie Hiszpanii. Wiązał się on także ze zwiększeniem rezerw dewizowych i zmniejszeniem deficytu obrotów handlowych. Rozmiary napływu kapitału zagranicznego do Hiszpanii ukazuje tabela na sąsiedniej stronie.

Swój szybki rozwój gospodarczy Hiszpania zawdzięcza w dużej mierze pomocy otrzymanej w ramach funduszy strukturalnych. Aby przyspieszyć rozwój i nieco złagodzić początkowe trudności związane ze wzmoczoną konkurencją towarów z wysoko rozwiniętych krajów WE, Hiszpania otrzymała dużą pomoc finansową, w ramach pomocy udzielanej przez Fundusze Strukturalne. Środki z Funduszy Strukturalnych przeznaczane są w Hiszpanii na następujące cele: Cel 1 – pomoc dla regionów zacofanych, Cel 2 – restrukturyzacja zacofanych regionów

²⁶ P. Ważniewski, *Grecja, Hiszpania i Portugalia na drodze do UE – wnioski z doświadczeń*, „Handel Zagraniczny” nr 10-11, 1994, str. 26.

Napływ kapitału zagranicznego do Hiszpanii w poszczególnych latach (w milionach peset)

1981	78 604	-8%
1982	182 842	+132,6%
1983	158 179	-13,5%
1984	267 010	+68,8
1985	280 085	+4,9%
1986	400 903	+43,1%
1987	727 279	+81,4%
1988	843 500	+15,9%
1989	1 244 998	+47,6%
1990	1 829 640	+47,0%

Źródło: K. Szymkiewicz, *op.cit.*, str. 45.

przemysłowych oraz Cel 5b – wspieranie rozwoju obszarów wiejskich. Warto także wspomnieć, że między rokiem 1989 a 1993 Hiszpania w ramach pomocy przeznaczonej na te właśnie cele otrzymała najwięcej spośród krajów Wspólnoty – 19 proc. kwoty ogólnej Funduszy Strukturalnych. Największą pomoc w tym okresie otrzymały regiony zaliczające się do Celu 1, było to prawie 1/4 ogólnej kwoty wydanej na ten cel we wszystkich krajach EWG. Należy jednak zaznaczyć, że w przeliczeniu na jednego mieszkańca wielkość tej pomocy nie była aż tak duża jako że obszary zacofane, a więc podlegające pomocy w ramach Celu 1 zajmowały w Hiszpanii aż 76 proc., a zamieszkiwało je ponad 50 proc. ludności Hiszpanii. Środki przeznaczone na pomoc dla regionów Celu 1 pochodziły przede wszystkim z Sekcji Orientacji Funduszu FEOGA – 13 proc., z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego EFRR – 60,9 proc., oraz Europejskiego Funduszu Socjalnego EFS – 22,8 proc.²⁷ Pomoc dla regionów objętych ramami Celu 2, a więc zacofanych obszarów

²⁷ Szerzej na ten temat *vide*: D. Czykier-Wierzba, *Efekty wykorzystania Funduszy Strukturalnych w UE – przykład Hiszpanii*, Wspólnoty Europejskie nr 10(86), 1998, str. 66-71.

przemysłowych, otrzymała Hiszpania głównie z EFRR oraz EFS. Ogólnie Hiszpania otrzymała 1/4 środków przeznaczonych w ramach Funduszy Strukturalnych na ten Cel, a w przeliczeniu na mieszkańca była to największa pomoc wśród krajów członkowskich. Pomoc dla Celu 5b realizowana była głównie ze środków FEOGA. Także i w tym przypadku Hiszpania otrzymała znaczącą kwotę, było to prawie 12 proc. ogólnej kwoty przeznaczonej na ten Cel. Nowy budżet, ustalony na lata 1994–1999, był o wiele korzystniejszy dla Hiszpanii. Powiększono 2,2 razy środki unijne na pomoc obszarom objętym Celami 1, 2 i 5b. W tych latach to właśnie Hiszpania była największym beneficjentem pomocy unijnej. Hiszpania otrzymała 21,3 proc. ogólnej kwoty przeznaczonej na prowadzenie polityki regionalnej. Ważne jest także to, iż była to kwota prawie 2,5 razy większa niż w okresie poprzednim (1989-1993). Największą pomoc otrzymały w Hiszpanii także w ramach tego budżetu obszary Celu 1 – 28 proc. kwoty ogólnej przeznaczonej na ten cel. Powiększona została liczba ludności objętej pomocą w ramach tego Celu do prawie 60 proc. Warto zaznaczyć, że regiony Celu 1 otrzymały w tym okresie pomoc nie tylko z EFRR, EFS i FEOGA, lecz także z utworzonego nowo – Finansowego Instrumentu Orientacji Rybołówstwa – FIOR. Jednak także i w tym okresie EFRR przeznaczył na pomoc dla regionów zacofanych kwotę największą – było to 60,6 proc. podczas gdy udział pozostałych trzech wynosił EFS – 23 proc., FEOGA – 12,6 proc., oraz FIOR – 3,8 proc.²⁸

Pomoc dla regionów objętych Celem 2 w Hiszpanii była mniejsza niż w przypadku pomocy dla regionów zacofanych i wynosiła 15 proc. ogólnej kwoty Funduszy Strukturalnych przeznaczonych na ten Cel. Dużo, bo prawie 2, 5 razy, wzrosła natomiast pomoc unijna dla regionów Celu 5b. Spowodowało to zwiększenie liczby ludności objętej pomocą, a także wielkości stawki w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W okresie poprzednim wynosiła ona 53 ECU, natomiast w latach 1994–1999 64 ECU. Największą pomoc, tak jak i w latach poprzednich, otrzymała tu Hiszpania od FEOGA.

Pozyskane środki pieniężne otrzymane w ramach pomocy unijnej były przeznaczane głównie na rozwój infrastruktury, czynnika ludzkiego oraz otoczenia rolnictwa. Największe środki przeznaczone zostały na budowę i modernizację dróg, budowę nowych autostrad, rozszerzanie

²⁸ *Ibidem*, str. 66-71.

sieci kolejowej czy modernizację taboru, wprowadzono także szybkie połączenie kolejowe między Sewillą a Madrytem. Skupiono się nie tylko na budowie nowych dróg i połączeń, lecz także na modernizowaniu już istniejących, między innymi polepszając i odnawiając ich nawierzchnię. Działania te doprowadziły nie tylko do skrócenia czasu podróży, lecz także do zmniejszenia liczby wypadków drogowych. W ten sposób Hiszpania znacznie zmodernizowała swoją infrastrukturę transportową.

Zmodernizowano i unowocześniono także sieć telekomunikacyjną – zwiększono liczbę aparatów telefonicznych, wprowadzono nowe rozwiązania techniki cyfrowej. Nacisk położono również na działania mające na celu ochronę zdrowia oraz środowiska naturalnego.

Hiszpania zaczęła też kłaść coraz większy nacisk na wykształcenie swego społeczeństwa, widząc w tym środek walki z szalejącym bezrobociem. Mimo iż dostęp do szkolnictwa w Hiszpanii był dobry, w tyle pozostawały wciąż obszary wiejskie. Środki pomocowe skierowane były więc szczególnie na pomoc dla tych regionów. Mając na uwadze wysokie bezrobocie położono nacisk na rozwój kształcenia zawodowego, dostosowywanie kwalifikacji bezrobotnych do coraz bardziej rygorystycznego rynku pracy. Zaczęto wprowadzać także nowe technologie oraz nowe techniki edukacyjne. Dużą sumę przeznaczono na budowę szkół oraz zaopatrzenie ich w niezbędne pomoce naukowe. Wszystkie te działania miały na celu zmniejszenie liczby bezrobotnych poprzez lepsze wykwalifikowanie osób oraz zwiększenie przepływu pracowników w ramach rynku wewnętrznego WE.

Część środków przeznaczona była, jak już zostało wyżej wspomniane, na rozwój otoczenia rolnictwa. Skupiono się tutaj głównie na modernizacji małych i średnich przedsiębiorstw oraz tworzeniu nowych podmiotów gospodarczych. Dużą pomoc otrzymał sektor spożywczy. Zmodernizowano także flotę rybacką oraz porty. Było to szczególnie ważne ponieważ właśnie rybołówstwo, po przystąpieniu Hiszpanii do EWG, znalazło się w szczególnie trudnej sytuacji. W przypadku obszarów wiejskich i rolnictwa D. Czykier–Wierzba wymienia następujące przedsięwzięcia: „rozwój agroturystyki, rzemiosła, przyspieszenie przechodzenia rolników na wcześniejszą emeryturę i zwiększenie zachęt do tworzenia gospodarstw przez młodych rolników poprawa struktury agrarnej, unowocześnienie techniki produkcji w gospodarstwach rolnych, poprawa jakości wytwarzanych produktów, marketing produktów rolnych i leśnych,

ochrona środowiska naturalnego i krajobrazu, odtwarzanie potencjału produkcyjnego po klęskach żywiołowych, powiększenie i eksploatacja terenów leśnych, rozwój doradztwa w zakresie rolnictwa i leśnictwa, usprawnienie szkolenia zawodowego rolników itp. Promuje się również na tych obszarach produkcje dóbr i usług wykorzystujących umiejętności intelektualne ludności wiejskiej i miejscowe zasoby (...) ²⁹.

W wyniku prowadzonych działań mających na celu zreformowanie gospodarki hiszpańskiej starano się ograniczyć udział rolnictwa w wytwarzaniu PKB oraz zmniejszyć ilość osób zatrudnionych w tym sektorze, promując równocześnie sektor usługowy. Poniższa tabela przedstawia rozmiar pomocy udzielonej Hiszpanii przez Fundusze Strukturalne:

Źródła finansowania polityki regionalnej w Unii Europejskiej i w Hiszpanii w latach 1989–1993 i 1994–1999 (w mln ECU)

	EFR	EFS	FEOGA	FIOR	Inne	Ogółem
1989 – 1993						
UE ogółem	30072	19783	11280		1812	62947
w tym:						
Hiszpania ogółem	7434	2696	1480		333	11941
W tym:					333	10171
Cel 1	1167	339	1320			1505
Cel 2	70	35	160			265
Cel 5b						
1994 – 1999						
UE ogółem	71488	41975	22059	2676		138198
w tym:						
Hiszpania ogółem	17964	6692	3728	995		29379
W tym:	15944	6047	3314	995		26300
Cel 1	1859	556				2415
Cel 2	161	89	414			664
Cel 5b						

Źródło: D. Czykier-Wierzba, *op.cit.*, str 67.

²⁹ *Ibidem*, str. 68.

Niemalą rolę w pomocy finansowej dla Hiszpanii odegrał Europejski Bank Inwestycyjny. W latach 1986–1995 przeznaczył on na pomoc dla Hiszpanii kwotę 18,2 mld ECU³⁰. Większość środków wydatkowana została na rozwój i modernizację infrastruktury i telekomunikacji. Na budowę oraz modernizację dróg i autostrad przeznaczono 4,2 mld ECU, sektor telekomunikacyjny otrzymał natomiast pomoc w wysokości 3,3 mld ECU, która została przeznaczona głównie na wprowadzenie nowych rozwiązań techniki cyfrowej. Środki pomocowe przyznane przez EBI przyczyniły się także do poprawy stanu sieci kolejowej; wydłużenia jej oraz modernizacji ze szczególnym nastawieniem na podmiejską sieć dużych miast, takich jak Madryt czy Barcelona. Na pomoc dla kolei przeznaczono 1,6 mld ECU. Pomoc otrzymały także lotnictwo hiszpańskie. Wsparcie finansowe otrzymał również przemysł; chodziło tu przede wszystkim o ułatwienie mu sprostania wymogom silnej konkurencji panującym na rynku wspólnotowym. Pomoc otrzymał sektor energetyczny oraz małe i średnie przedsiębiorstwa, które uważano za bardzo ważne w tworzeniu nowych miejsc pracy, tak potrzebnych w Hiszpanii.

Nacisk położono również na problem ochrony środowiska, jako że wcześniej problem ten był w Hiszpanii traktowany drugorzędnie, EBI przykładał natomiast wielką wagę do tego problemu. EBI udzielił Hiszpanii pożyczki w wysokości 1,7 mld ECU na realizację projektów związanych z ochroną środowiska naturalnego.

Pierwsze lata po przystąpieniu Hiszpanii do EWG upłynęły pod znakiem bardzo dobrej koniunktury gospodarczej, co dawało Hiszpanii szansę zbliżenia się do pozostałych, rozwiniętych krajów WE. Największy wzrost gospodarczy odnotowano w roku 1987 i wynosił on 5,6 proc., podczas gdy w krajach EWG wynosił on wtedy tylko 2,9 proc. Początek lat dziewięćdziesiątych to na świecie, a także w Hiszpanii lata recesji. W szczytowym jej punkcie w roku 1993 tempo wzrostu PKB w Hiszpanii wynosiło – 1,2 proc., jednakże już w rok później odnotowano wzrost w wysokości 2, proc., a tendencja wzrostowa utrzymała się w kolejnych latach.

Niepokojącym zjawiskiem, po podpisaniu przez Hiszpanię traktatu o przystąpieniu do Wspólnot Europejskich, było jednak utrzymywanie się stale dużej stopy bezrobocia oraz wzrost inflacji. Dało o sobie znać

³⁰ Szerzej na ten temat *vide*: S. Ładyka, *Rola EBI w rozwoju gospodarczym Hiszpanii w latach 1986 – 1995*, Wspólnoty Europejskie nr 1(65), 1997, str. 9–12.

także stopniowe zmniejszanie się ilości inwestycji zagranicznych. Rok 1994 przynosi dalszy wzrost stopy bezrobocia. W roku tym osiągnęło ono swój szczytowy punkt – 24 proc.

Gospodarka hiszpańska od wielu lat borykała się z wysoka inflacją. Jej apogeum przypada jeszcze na rok 1977, kiedy to wynosiła 25 proc. Od tamtego czasu inflacja zaczęła się jednak sukcesywnie obniżać, tak że w momencie przystępowania Hiszpanii do WE wynosiła już 8,7 proc. Ciekawym jest fakt, iż w rok po przystąpieniu do struktur EWG obniżyła się do 4,8 proc., by w przeciągu następnych 24 miesięcy wzrosnąć. Pewnym niebezpieczeństwem jest możliwość występowania w Hiszpanii tzw. inflacji dualnej – charakteryzującej się szybszym wzrostem cen usług niż cen towarów przemysłowych³¹.

Aby uzyskać pełny obraz sytuacji gospodarczej Hiszpanii i zmian dokonujących się w tempie jej wzrostu gospodarczego należałoby przedstawić jej rozwój gospodarczy na tle krajów OECD oraz Unii Europejskiej.

Rok	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Zmiana PKB	2,3	3,2	5,5	5,3	5,2	3,7	2,3	0,8	-1,0	1,1	2,7	2,3	3,8	4,0	3,7	4,3	3,9
Bezrobocie	23,0	21,5	20,8	20,6	16,2	16,1	16,3	19,6	23,4	24,0	22,7	22,2	20,8	18,8	15,9	14,1	12,9
Inflacja	8,8	8,8	4,6	5,8	6,9	6,7	5,9	5,9	4,6	4,7	4,7	3,6	2,0	1,8	2,3	3,4	3,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OECD Economic Outlook No 67, June 2000

Mimo początkowych trudności Hiszpania znacznie skorzystała na wstąpieniu do Wspólnot Europejskich. Zaczął się bardzo szybki rozwój gospodarczy kraju, systematycznie polepszała się również stopa życiowa mieszkańców. Społeczeństwo hiszpańskie w pełni zaczęło wykorzystywać wszystkie udogodnienia jakie wiązały się z przystąpieniem do WE.

³¹ Więcej na ten temat *vide*: A. M. Gmyrek, *Hiszpania przed i po przystąpieniu do Wspólnot Europejskich. Główne wskaźniki makroekonomiczne*, Zeszyty Naukowe Kolegium Gospodarki Światowej 1997 nr 3, str. 69-70.

Przystąpienie Hiszpanii do EWG miało dla niej znaczenie nie tylko polityczne i ekonomiczne, lecz także psychologiczne. Hiszpania po kilku wiekach „powróciła” do Europy. Od czasu jej upadku spowodowanego nieracjonalną polityką gospodarczą i licznymi wojnami mieli bowiem Hiszpanie kompleksy wobec reszty Europy. Pireneje były naturalną granicą oddzielającą zacofaną Hiszpanię od nowoczesnego świata. Trzeba tu zaznaczyć, że idea integracji była tak mocno popierana w Hiszpanii właśnie z powodu owego kompleksu niższości³².

Hiszpania, jako już pełnoprawny członek EWG, popierała idee ponadnarodowościowe i już w pierwszych miesiącach swego członkostwa dała temu wyraz podpisując Jednolity Akt Europejski, którego celem było nadanie EWG podstaw polityczno-prawnych i stworzenie jednolitego organizmu ekonomicznego. Hiszpania popierała także zawartą w nim propozycję podejmowania decyzji przez Radę Ministrów większością kwalifikowaną głosów, kosztem zasady jednomyślności. Jak powszechnie wiadomo jednomyślne podejmowanie decyzji przy stale zwiększającej się liczbie członków hamuje procesy integracyjne, jako że bardzo trudno dojść do powszechnego konsensusu. Problem ten jest jednak wciąż dalej nierozstrzygnięty i jest przyczyną wielu sporów, czego dowodem może być ostatni szczyt w Nicei w grudniu 2000 r. Od roku 1989 Hiszpania jest członkiem Europejskiego Systemu Walutowego i opowiadała się już wtedy za szybkim utworzeniem unii walutowej, widząc że pojedyncze państwa nie są obecnie dość wpływowe by oddziaływać na bieg wydarzeń międzynarodowych.

W styczniu 1989 r. Hiszpania objęła swe pierwsze przewodnictwo w EWG. Do głównych celów wytyczonych sobie przez rząd hiszpański na okres przewodnictwa należały min przyspieszenie prac nad utworzeniem jednolitego rynku EWG, doprowadzenie do wcześniej już wspomnianej unii walutowej, uchwalenie „europejskiej karty socjalnej”, oraz opracowanie porozumień z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Gonzalesowi udało się osiągnięcie konsensusu państw EWG w sprawie 27 zasad wspólnego rynku gospodarczego, nie udało się natomiast uchwalić Europejskiej Karty Socjalnej, na czym tak bardzo zależało rządowi

³² Po upływie lat większość Hiszpanów bardzo pozytywnie wypowiada się na temat członkostwa ich kraju w UE i nie wyobraża sobie funkcjonowania poza nią. Cf. A. Bartosiak, *Sonda Espanola*, Rzeczpospolita, 26.04.2002.

hiszpańskiemu. Niepowodzeniem zakończyła się także próba utrzymania bezwizowego ruchu między EWG a krajami latynoamerykańskimi. Jeśli chodzi o kwestię porozumień między EWG a państwami Europy Środkowo-Wschodniej, Hiszpania była zwolenniczką zawarcia umów o stowarzyszeniu, jednak bez konkretnej daty przystąpienia ich do EWG. Obawiała się wtedy i obawia nadal konkurencji ze strony tych krajów, oraz zmniejszenia funduszy pomocowych, obecnie przeznaczanych głównie dla krajów śródziemnomorskich.

Analizując politykę Hiszpanii jako członka WE należy zaznaczyć, że mimo ciężkiej sytuacji gospodarczej, a więc rosnącego bezrobocia, kilkakrotnej dewaluacji pesety czy licznych afer politycznych, Hiszpanie są zgodni, że członkostwo we Wspólnotach wpłynęło korzystnie na sytuację gospodarczą, a także polityczną ich kraju. Warto także wspomnieć, że Traktat z Maastricht został ratyfikowany przez Kortezy znaczną większością głosów.